

Радица Ристић
Клиника за заштиту
менталног здравља
Ниш

УДК: 159.953.5-057.874(497.11)“2012/2013“
Стручни рад
Примљен: 11. септембар 2014.
Прихваћен: 17. октобар 2014.

ХИПЕРУЗБУДЉИВОСТ И СТИЛОВИ УЧЕЊА КОД ДЕЦЕ СА УМЕТНИЧКИМ ПРЕФЕРЕНЦИЈАМА

Апстракт: Предмет овог прилога¹ је проучавање питања односа хиперузбудљивости, базиране на теорији Казимира Дабровског, пољског психијатра и психолога, и стилова учења код деце са уметничким преференцијама и деце без уметничких преференција. Циљ истраживања је утврдити повезаност између хиперузбудљивости и стилова учења код деце са уметничким преференцијама (деца која се баве сликарством, музиком, плесом, глумом) и деце без уметничких преференција. Истраживање је спроведено на узорку од 150 испитаника узраста између 8 и 13 година. Укључене су следеће контролне варијабле: пол, године старости, да ли је неки члан породице уметник, школски успех и врста уметности којом се баве. Силови учења процењивани су упитником ПЛСИ (Paragon Learning Style Inventory PLSI). Хиперузбудљивост је мерена Упитником за процењивање хиперузбудљивости (Overexcitability Questionnaire-Revised OEQ-REV). Добијени подаци обрађени су применом основних дескриптивних и компаративних статистичких показатеља. Резултати су показали да не постоји повезаност између хиперузбудљивости и стилова учења код деце са уметничким преференцијама и деце без уметничких преференција с обзиром на пол, да ли је неки члан породице уметник и врсту уметности којом се баве, али да постоји повезаност с обзиром на године старости и школски успех.

Кључне речи: хиперузбудљивост, стилови учења, уметничке преференције код деце.

ТЕОРЕТСКА ЗАСНОВАНОСТ

Интересовања за уметност јављају се код деце на различитим узрастима. Често та њихова интересовања повезујемо са поседовањем надарености, тј. даровитости. Већина преференција се развија посматрањем и опонашањем узора, стварањем услова за њихову примену и поткрепљивањем. На развој

---

¹Рад је настао у склопу пројекта Министарства за просвету и науку: „Индикатори и модели усклађивања професионалних и породичних улога“, бр. 179002.

преференције, тј. даровитости код деце велику улогу имају породица, медији и вршњаци.

Даровитост и хиперузбудљивост – појмовна разграничења

Многи аутори прилазе дефинисању појма даровитост са различитих аспеката. Док га једна група тумачи као особину, потенцијал, способност, сазнајне компоненте, други указују на постигнуће у одређеним сферама људског деловања (Милић 2010). Заједничко свим моделима дефинисања даровитости је то да у основи сваке даровитости стоје изузетне особине личности, натпросечне способности и креативност. До сада најприхваћенији модел дефинисања даровитости дао је Рензули (Renzulli) (према Милић 2010), представивши је помоћу три круга, као производ интеракције и међузависности три елемента: натпросечне способности, мотивације и креативности.

Појам и дефиниције даровитости су се мењале током историје у циљу бољег разумевања самог феномена, природе и услова њеног настанка. Даровитост се понекад дефинише као општа интелектуална способност, општа креативна способност, продуктивно-креативна способност, скуп специфичних способности или као способност употребе мисаоних процеса. Једна од данас најприхваћенијих дефиниција даровитости полази од постигнућа. Није довољно поседовање само високих способности како би се говорило о нечијој даровитости, нужно је поседовати и мотивацију за учење као и слободан и маштовит приступ у примени тог стеченог знања, односно битно је поседовати и креативност (Чудина-Обрадовић 1990). Временом су се искристализовале неке опште спознаје о природи даровитости. Једна од њих је та да, даровитост није резултат једне карактеристике, већ комбинација особина – способности и личности. Она се може појавити у различитим подручјима способности или као изразито једна способност. Такође, може се радити о комбинацији способности које долазе до изражаја у неком подручју људског знања и деловања. Оне појединце који имају једну или више способности натпросечно развијене називамо даровитима у тој области. У Великој Британији се за такве појединце употребљава израз „способнији“ (more able) (Чудина-Обрадовић 1990).

Дабровски (према Чудина-Обрадовић 1990) говори о такозваној хиперузбудљивости, односно преосетљивости (енгл. *super-sensitivity, overexcitability*) коју даровити могу манифестовати у неколико подручја, па тако и у емоционалном. Он дефинише и описује такву осетљивост као проширену свесност која је појачана емоцијама, интелектуалном и/или физичком активношћу. Па је, тако, на пример, чест случај да у групи даровите деце пронађемо дете које се много узнемири због социјалне неправде у свету или је врло забринуто због економске кризе у свету. Степен емоционалности

које то дете изражава пре бисмо могли очекивати од адолесцента него од детета тих година.

На основу својих истраживања Дабровски (Dabrowski) је закључио да већина даровитих и креативних појединаца испољава више нивое емпатије, осећајности и моралне одговорности, самопосматрања, алтруизма и самокритичности у поређењу са општом популацијом. Током емоционалних криза такве особе испољавају неуротске симптоме као што су: осећање инфериорности и снажни унутрашњи конфликти, осећање кривице, страха и очаја за сопствену егзистенцију и егзистенцију других (Стојаковић 2000). Зато Дабровски и каже да су такве особе најчешће „позитивно неприлагођене“ („positively maladjusted“). Такве особе су у свом развоју прешле границе просечности и у социјалном и у емоционалном животу у односу на већину популације и због тога су постале свесне, не само колико се разликују од просечности („нормалности“), већ су због тога искусиле велику патњу и бол. Због те патње и узнемирености која обавезно прати развој изнадпросечних и креативних и развојну трансформацију таквих особа Дабровски је назвао позитивном дезинтеграцијом (Стојаковић 2000). Он је у својим истраживањима нашао да пет врста снажне, психичке осетљивости – хиперузбудљивости (overexcitabilities) могу бити добар предиктор развојног потенцијала појединца, јер су саставни део структуре личности појединца и углавном су међусобно независни. Пјеховски (Piechowski) (према Стојаковић 2000) је детаљно описао и образложио пет врста снажне психичке осетљивости (хиперузбудљивости) и сугерисао како оне могу бити коришћене у идентификацији даровитих и креативних појединаца (Стојаковић 2000).

Хиперузбудљивост се може описати као урођена тенденција да се на различите стимулусе одговара веома интензивно. То значи да особа може на мање интензивну стимулацију одреаговати довољно јако и довољно дуго. Термин хиперузбудљивост се може боље разумети терминима као што су: јачи, осетљивији, проницљивији, упорнији, енергичнији (Daniels and Piechowski 2009). Префикс хипер, у речи „хиперузбудљивост“, има за циљ да пренесе идеју да је то нека посебна врста одговора, доживљавања и деловања (Yakmaci-Guzel 2002). Постоји пет облика хиперузбудљивости – психомоторна, сензитивна, емоционална, имагинативна или интелектуална хиперузбудљивост. Ови облици су неопходан, али не и довољан услов за напредовање, тј. за вишестепени развој.

Истраживања су показала да су интензитет, осетљивост и хиперузбудљивост примарне карактеристике надарених особа. Ова запажања су потврђена од стране родитеља и наставника који су код њих уочили одређена понашања и велику разлику између надарене деце и њихових вршњака. Дабровски је веровао да су конфликти и унутрашња патња неопходни за напредак у развоју.

Хиперузбудљивости су урођени интензитети који указују на повећану способност да се одговори на неку драж. Јачина емоционалног доживљаја и висок ниво енергије код даровитих не може бити игнорисан јер они помоћу њих нарушавају свакодневну рутину и већ постојећи редослед ствари. Даровити константно упијају информације из спољашњег света на које одговарају много брже и интензивније од остале деце. Због тога што могу бити јако стимулирани и зато што на другачији начин примају и обрађују информације из спољашњег света, често су погрешно схваћени (Daniels and Piechowski 2009).

Казимир Дабровски (Kazimierz Dabrowski 1902–1980) се много интересовао за емоционални развој интелектуално даровитих и талентованих у разним областима. Био је очаран њиховом јачином реаговања на стимулусе, њиховом повишеном осетљивошћу и склоношћу ка јаком емоционалном реаговању (Daniels and Piechowski 2009). Он ове особине није видео као „абнормалне“, схватао их је као део њиховог талента.

Облици хиперузбудљивости

– Психомоторна хиперузбудљивост је појачана раздражљивост неуромишићног система. Ова врста хиперузбудљивости укључује капацитет појединца да буде активан и енергичан. Када је особа са психомоторном хиперузбудљивошћу емоционално напета она ту напетост може празнити убрзаним говором, импулсивним реакцијама, недоличним понашањем, глумом, нервозним навикама, јаком тенденцијом ка радохолизму итд.

– Сензитивна хиперузбудљивост се изражава као узвишено искуство чулних задовољстава или незадовољстава који потичу из чула вида, мириса, укуса, додира и слуха. Особе са повећаном сензитивном хиперузбудљивошћу имају далеко богатија искуства од просечних појединаца. Код њих се рано јављају и интензивнија су задовољства која потичу из естетике, музике, уметности и више уживају у различитим укусима, мирисима, додирима, звуковима него особе без изражене сензитивне хиперузбудљивости.

– Имагинативна хиперузбудљивост се одликује повећаном употребом маште која је веома богата сликама и импресијама, честом употребом метафора, фантазија, откривањем нових изума... Склони су детаљној визуелизацији и анализи снова.

– Интелектуална хиперузбудљивост се манифестује израженом потребом за разумевањем и истином, стицањем знања, њиховом анализом и синтезом. Ове особе имају невероватно активне умове. Веома су радознали, страствени читаоци, жељни посматрања појава.

– Емоционална хиперузбудљивост често прва буде примећена од стране родитеља. Она се огледа у повећаним, интензивним осећањима, комплексним

емоцијама, идентификовањем са туђим осећањима (емпатија) и јаким афективним изразом (Lind, 2001).

Ове врсте хиперузбудљивости јављају се рано у животу и повезане су са одређеним конституционалним факторима (Bailey 2010). Истраживања су показала да даровита деца и одрасли имају већу емоционалну, интелектуалну и имагинативну хиперузбудљивост од просечне популације (Bailey 2010).

Појам и одређење стилова учења

Стилови учења су, најједноставније речено, начини учења. Свима је, из властитог искуства, познато да неке особе лакше уче и брже памте кроз дискусију са другима, а неким је неопходна апсолутна тишина да би се сконцентрисали на садржај који треба да науче. Неке особе стварају слике у глави о ономе што уче, а друге, опет, најефикасније уче слушајући градиво већ док га наставник излаже. Имајући у виду све различитости у начинама учења појединих особа, чини се да има онолико различитих начина учења колико има и особа које уче. Међутим, колико год деловали на први поглед разнородно, стилови учења као психолошки термин поседују низ заједничких елемената који оправдавају њихово проучавање у склопу фактора који утичу на школско постигнуће (Тубић 2004).

Врсте стилова учења

У истраживањима стилова учења аутори су првенствено били оријентисани ка утврђивању група људи који користе сличне начине опажања и тумачења ситуација. У трагању за коначним (исцрпним) бројем категорија помоћу којих је могуће сврстати особе по сличности у приступу учења, уз све разлике унутар појединих категорија које се не могу занемарити, сведоци смо постојања великог броја различитих стилова учења и недоследне примене критеријума при њиховој класификацији. Не постоји опште прихваћена класификација/е стилова учења. Прегледом релевантне литературе могуће је на основу учесталости коришћења у истраживањима стилова учења издвојити неколико критеријума поделе стилова учења (Тубић 2004). У класификовању стилова учења најчешће се користе критеријуми као што су: перцептуални модалитет/и, начин обраде информација и особине личности.

Перцептуални модалитет као критеријум поделе стилова учења односи се на биолошке реакције организма на физичко окружење. Сваки ученик при усвајању знања предност даје информацијама које добија преко одређеног чулног модалитета, па користећи те информације најефикасније учи. Основну типологију стилова учења према перцептуалном модалитету чине визуелни, аудитивни и тактилни/кинестетички стил учења.

Стилови учења заузимају посебан статус у тумачењу различитих процеса учења и различитих активности јер представљају мост између способности и особина личности. Поједине класификације стилова учења експлицитно интегришу елементе способности и особина личности у описима стилова учења, а у неким се препознају имплицитне претпоставке ове повезаности. Стога практичар испитивањем стилова учења добија корисне информације ширег значења које може користити за наставни процес, али и за педагошке интервенције у области професионалног развоја, професионалне оријентације, итд. (Бјекић и Дуњић-Мандић 2007).

ПРОБЛЕМ ИСТРАЖИВАЊА

У истраживању смо, између осталог, имали у виду Силверманово (Силверман 1999) становиште да деца са уметничким преференцијама, тј. даровита деца претежно користе визуелно-спацијалне стилове мишљења и учења. Полазећи од претпоставке да се деца са уметничким и деца без уметничких преференција међусобно разликују с обзиром на облик хиперузбудљивости који поседују и стилова учења које користе, основни проблем овог истраживања био је утврдити да ли постоје разлике између деце са и без тих преференци у погледу ове две варијабле и с обзиром на пол, године старости, да ли је неко у породици уметник, школски успех и врсту уметничке активности којом се деца активно баве.

Методe, технике и инструменти

Прикупљени подаци обрађени су у стандардном статистичком пакету СПСС 17.0, техникама које највише одговарају природи варијабле, циљевима и хипотезама истраживања. У истраживању су коришћена три инструмента:

1. Упитник за процењивање хиперузбудљивости (Overexcitability Questionnaire-Revised OEQ-REV; Piechowski 2006).

Хиперузбудљивост је мерена OEQ-REV упитником. Упитник се састоји од 24 ставке које су у форми питања, одговори морају бити есејског типа. Оцењивање упитника је квалитативно. На основу одговора можемо утврдити који је облик хиперузбудљивости доминантан код испитаника. Одговори на питања нам показују интензитет реакција за сваког испитаника посебно. OEQ је коришћен у студијама чији је циљ био поређење даровитих особа са особама просечне интелигенције (Gallagher 1985).

2. Парагонов инвентар стилова учења (Paragon Learning Style Inventory PLSI).

Стилови учења процењиваће се упитником ПЛСИ. То је скраћена верзија МБТИ инвентара личности и користи се за узраст изнад 8 година. Овај упитник чине 52 ставке. У оквиру сваке ставке постоје две подставке између који испитаник бира једну. Оцењивање је квантитативно. На основу

одговора можемо утврдити који стил учења особа користи: Екстраверзија (Е) – Интроверзија (И), Осетљивост (С) – Интуитивност (Н), Размишљање (Т) – Осећајност (Ф), Суђење (Ј) – Перцепција (П). Прва димензија означава однос појединца према другима, друга представља време које је потребно појединцу да прими информације, трећа нам показује колико је времена потребно да особа донесе неку одлуку, а четврта колики је релативни значај друге и треће димензије. Комбинација четири преференције одређује стил учења који је представљен са четири слова, по једно слово из сваког пара (нпр. ЕСТП, ЕНФП).

3. Упитник конструисан за потребе истраживања

Узорак

Узорак чини 150 испитаника узраста између 8 и 13 година. Узорак обухвата ученике ниже музичке школе, чланове ликовних секција, драмских секција и плесних школа. Контролна група обухвата ученике истог узраста основне школе „Вожд Карађорђе“ и „Свети Сава“ у Нишу који се не баве уметничким активностима.

Организација и ток истраживања

Истраживање је спроведено током децембра 2012. и јануара 2013. године у основним школама „Вожд Карађорђе“ и „Свети Сава“ у Нишу, у музичкој школи „Др Војислав Вучковић“ у Нишу, као и многобројним секцијама и плесним школама.

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

У истраживању је учествовало 150 испитаника. Имали смо пет група (група деце која се баве сликарством, музиком, плесом, глумом и група деце која се не баве ни једном врстом уметности – контролна група), сваку групу чинило је по 30 испитаника. Од инструмената коришћен је Упитник за процењивање хиперузбудљивости (Overexcitability Questionnaire-Revised OEQ-REV; Piechowski 2006.), Парагонов инвентар стилова учења (Paragon Learning Style Inventory PLSI), и Упитник конструисан за потребе истраживања – који садржи податке о контролним варијаблама узорка испитаника (пол, године старости, да ли је неко у породици уметник, школски успех и врста уметничке активности којом се деца активно баве). Истраживање је спроведено у децембру 2012. године и јануару месецу 2013. године. Испитаници су показали велику спремност за сарадњу и са лакоћом попунили све потребне тестове.

Табела 1. Структура узорка у односу на пол

	Фреквенце	Проценти
Мушки	49	32,7
Женски	101	67,3
Укупно	150	100,0

Из табеле бр. 1 видимо да у узорку имамо значајно више девојчица него дечака. У истраживању је учествовало 150 испитаника.

Табела 2. Структура узорка у односу на узраст

	Фреквенце	Проценти
13 година	38	25,3
12 година	46	30,7
11 година	21	14,0
10 година	25	16,7
9 година	18	12,0
8 година	2	1,3
Укупно:	150	100,0

Из табеле бр. 2 видимо распон узраста испитаника који се креће од 8 година до 13 година, највећи број испитаника има 12 и 13 година.

Табела 3. Структура узорка у односу на школски успех

	Фреквенце	Проценти
Врло добар	23	15,3
Одличан	127	84,7
Укупно:	150	100,0

Из табеле бр. 3 видимо да највећи број испитаника има одличан успех у школи (84,7 %), а значајно мање (15,3 %) врло добар.

Табела 4. Структура узорка у односу на то да ли је неко у породици уметник

	Фреквенце	Проценти
Да	71	47,3
Не	79	52,7
Укупно:	150	100,0

Из табеле бр. 4 видимо да нешто мање од половине испитаника има у широј породици неку особу која се бави уметношћу.

Табела 5. Повезаност хиперузбудљивости и стилова учења с обзиром на пол, године старости, да ли је неки члан породице уметник, школски успех и врсту уметничке активности којом се баве

	X ²	df	Ниво значајности
Пол			
М	35,577b	50	,938
Ж	82,746	70	,141
Године старости			
13	59,152b	55	,327
12	64,596c	55	,176
11	58,742d	40	,028
10	48,755e	40	,161
9	32,400f	45	,920
8	2,000g	1	,157
Да ли је неки члан уметник			
Да	65,309b	65	,466
Не	65,343c	65	,465
Школски успех			
Одличан	91,509c	70	,043
Брло добар	43,210b	45	,548
Врста уметности којом се баве			
Глума	43,380c	40	,329
Музика	39,965d	36	,298
Плес	40,533e	32	,143
Сликарство	54,172b	55	,506
Контролна група	55,807f	45	,130

Резултати показују да не постоји повезаност између хиперузбудљивости и стилова учења с обзиром на пол. Претпостављено је да је веза између стилова учења и хиперузбудљивости код девојчица и дечака овог узраста заснована на њиховој већој пријемчивости за школски рад. Особе мушког и женског пола социјализују се на различите начине. Сматрали смо да ће, првенствено из тог разлога, формирати и различите стилове учења, с обзиром на облик хиперузбудљивости који имају. Розенберг и Каплан (Rosenberg & Kaplan 1982, према Милојевић, Стојиљковић, Тодоровић, Кашић 2009) износе тезу

о полним улогама која подразумева да су жене интериоризовале проширену културолошку претпоставку о својој инфериорности. Према овом гледишту, и девојчице и дечаци су социјализовани тако да мисле о женама као о мање компетентним, па девојчице почињу да виде себе као мање вредне и недовољно способне за остварење високих постигнућа. Неки аутори (Коцопељић и Мухић 2002, према Милојевић, Стојиљковић, Тодоровић, Кашић 2009) сматрају да жене имају већу истрајност у остваривању циљева, као и на то да оне чешће од особа мушког пола у раду виде извор задовољства.

Но, свакако да овом питању не би требало приступати стереотипно и биолошку предодређеност некога као припадника мушког или женског спола узимати као искључиви критеријум у одабиру активности, садржаја или метода одгојно-образовног рада. Истраживање Катрине Хансон (Katherine Hanson 1992, према Милић 2007) ипак показује да су родитељи и учитељи врло склони деци давати задатке према крајње стереотипним доживљајима полова и према сопственим перцепцијама шта би одговарало девојчицама, а шта дечацима.

Што се тиче повезаности хиперузбудљивости и стилова учења с обзиром на године старости, резултати показују да постоји повезаност између између хиперузбудљивости и стилова учења с обзиром на године старости код испитаника који имају 11 година (2002. годиште). Код осталих група испитаника не постоји повезаност. Морамо нагласити да је проценат ове деце веома мали. Аутори (Fung & McIntyre 1992, према Малинић 2007) се позивају на налазе неких ранијих истраживача, који су указали на то да се физичке и емоционалне компоненте преферираних стилова учења мењају са узрастом. Ми смо претпостављали да се у складу са тим и формирају одређени облици хиперузбудљивости, поготову у раном детињству када се тек формирају и стилови учења и облици хиперузбудљивости.

Проверавали смо и да ли постоји повезаност између стилова учења и хиперузбудљивости с обзиром на то да ли је неки члан породице уметник. Резултати показују да не постоји повезаност између хиперузбудљивости и стилова учења с обзиром на то да ли је неко у породици уметник.

Деца уче кроз игру, али ипак морамо имати на уму да сва искуства из игре не воде смисленом учењу. Има елемената знања који једноставно захтевају директно поучавање од стране родитеља и није их могуће савладати на другачији начин. Код тих садржаја говоримо о процесу учења иницираном од стране родитеља и оно укључује тачан план подучавања, саставни приступ излагању градива, јасне циљеве и задатке који се желе остварити, дефинисане концепте и вештине којима би процес учења требао резултирати, материјале који су потребни за дату активност, као и одабир облика рада (хоће ли се садржаји лакше усвојити ако се раде индивидуално, у мањим групама или фронтално). Директно подучавање од стране родитеља увек је пожељно, ако је деци потребно да би разумела одређени концепт. Кад год родитељ

жели деца пренети неку информацију и када је јасно да деца до тих нових сазнања једноставно не могу сама доћи, јер то захтева већи ниво способности разумевања него што је она на којој се они тренутно налазе – тада родитељи имају пуно оправдање да иницирају процес учења (Милић 2007).

Претпоставили смо да родитељи који се баве неком уметношћу могу да помогну детету у развоју стилова учења и облика хиперузбудљивости уколико знају да осмисле активности које су детету интересантне и које не доживљавају као принуду. Претпостављали смо да уколико је неко у породици уметник лакше ће препознати таленат код детета и развијати га у правом смеру. Наше истраживање није потврдило ову хипотезу. Наиме, налази различитих истраживања овог проблема сугеришу важност емоционалне топлине родитеља у развијању дететових интелектуалних потенцијала, односно у подстицању његове даровитости (Bradly & Caldwell 1976, Vernon 1979, према Пекић 2012).

Проверавали смо и да ли постоји повезаност између хиперузбудљивости и стилова учења с обзиром на школски успех. Резултати су показали да повезаност постоји код групе испитаника са одличним успехом. Успех који деца остваре у школи утиче на њих током целог живота. Можемо претпоставити да деца која имају одличан успех користе стил учења који им највише одговара и који је најефикаснији, а који је у складу са обликом хиперузбудљивости који имају.

Интересовања ученика привлаче пажњу истраживача у контексту њиховог школског постигнућа због утицаја који остварени школски успех и стечено знање имају на лични и професионални развој појединца. У основној школи стичу се знања која су неопходна за више нивое школовања. Као формално признат показатељ знања, школски успех представља услов за избор школе на вишем степену и даље стицање знања, док резултати научног подстичу на ново учење. Штавише, успех у школи утиче на ангажовање, употребу и развој укупних потенцијала ученика и тако што делује на друге аспекте њихове личности и понашања које учествују у креативном стварању. По правилу, испитивања указују на ниску али значајну повезаност интересовања са школским успехом, са једне стране, и креативности са школским успехом са друге стране. Међутим, нема података о томе да ли су интересовања и креативност међусобно значајно повезани независно од њихове повезаности са школским успехом (Максић и Тењовић 2008).

И, на крају, испитивали смо да ли постоји повезаност између хиперузбудљивости и стилова учења код деце с обзиром на врсту уметничке активности којом се баве. Резултати нису потврдили да постоји повезаност. Из нама готово потпуно нејасног или недовољно видљивог разлога, деца/људи показују изразито интересовање за одређену тему или проблематику. Даље, интересовања су врло, врло различита и каткад их је тешко ускладити и инкорпорирати у одгојно-образовни процес. Но, и уз то треба знати да су

интересовања снажан мотивациони фактор и да подстичу развој оне посебно вредне, интринзичке (унутрашње) мотивације. Међутим, наше истраживање је показало да не постоји повезаност између стилова учења и хиперузбудљивости с обзиром на врсту уметничке активности којом се баве (Милић 2007).

ЗАКЉУЧАК

Истраживање је спроведено са циљем испитивања разлика у облику хиперузбудљивости и стилова учења код деце са уметничким и деце без уметничких преференција. Испитивали смо и повезаност између хиперузбудљивости и стилова учења с обзиром на пол, године старости, да ли је неки члан породице уметник, школски успех и на врсту уметничке активности којом се баве. Резултати истраживања су делимично потврдили ову хипотезу. Нађена је повезаност између хиперузбудљивости и стилова учења с обзиром на године старости и то код испитаника који имају 11 година (2002. годиште). Што се тиче школског успеха, резултати показују да постоји повезаност између хиперузбудљивости и стилова учења код деце са одличним успехом. Код осталих није пронађена повезаност.

Ово истраживање имало је за циљ да прошири знања о хиперузбудљивости и стиловима учења, као и њиховом односу на узорку деце која испољавају уметничке преференције, односно даровитост у некој области. Опрезно смо трагали за одговорима и још опрезније закључивали.

Што се самог процеса истраживања тиче, испитаници су радо приступили испуњавању упитника, давали искрене и прецизне одговоре, многи од њих су постављали и додатна питања, неки су се временски дуже од осталих задржавали на појединим ајтемима и промишљали пре давања коначног одговора.

Генерално, чини се да смо овим истраживањем потврдили нека теоријска схватања и резултатате претходних истраживања која се тичу хиперузбудљивости и стилова учења.

Такође, нека важна питања на ову тему, а за чијим смо одговорима трагали у овом истраживању остала су и даље отворена. Поставља се питање колико је неко ко бира ликовну, драмску или неку другу секцију стварно надарен, који су све разлози због којих се дете опредељује баш за одређену секцију. Можемо претпоставити да дете чак и ако бира само, неће увек изабрати оно што заиста жели. Некад ће бити поведено одлуком најбољег друга или другарице, довољно убедљивом сугестијом учитеља или презентера активности. Може се десити и да ће родитељи форсирати ту додатну активност што може довести до низа негативних ефеката код детета, уместо да има бенефите од активности, оне могу бити извор стреса.

Поставља се питање у којој мери школа, тј. образовни систем у целини, а у којој мери сами родитељи могу утицати на правилан развој и одговарајуће усмерење деце и у којим областима се једнима или другима може и мора дати предност. На крају, надамо се да смо овим радом, макар делом, допринели бољем разумевању даровитих особа, облика хиперузбудљивости и стилова учења.

ЛИТЕРАТУРА:

Bailey, C. L. (2010). *Overexcitabilities and sensitivities: Implications of Dabrowski's Theory of Positive Disintegration for counseling the gifted*. Retrieved from http://counselingoutfitters.com/vistas/vistas10/Article_10.pdf, (20.01.2012).

Бекић, Д. и Дуњић-Мандић, К. (2007). Стилови учења и професионалне преференције магураната гимназије, *Педагоија*, 62(1), 48–59. Преузето са веб странице <http://scindeks.ceon.rs/article.aspx?artid=0031-38070701048B> (20.01.2012.).

Чудина-Обрадовић, М. (1990). *Нагледносй: разумјевање, ирејознавање, развјање*. Загреб: Школска књига

Daniels, S, Piechowski, M.M. (2009). *Living with intensity: understanding the sensitivity, excitability, and emotional development of gifted children, adolescents, and adults*. Scottsdale, AZ : Great Potential Press

Lind, Sh. (2001). *Overexcitability and the Gifted*. SENG Newsletter, 1(1) 3–6.

Малинић, Д. (2007). Како помоћи неуспешном ученику. *Зборник Института за педагошка исцраживања*, 39 (1), 86–98.

Милић, С. (2007). Развој креативног курикулума. *Методички ојлеги* 14 (2), 67–82.

Милић, С. (2010). *Идентификација даровитих ученика у основној школи и рад са њима, сјање и ирсјекише у основном и иредшколском васишању и образовању*. Педагошки факултет, Бијељина.

Милојевић, М, Стојиљковић, С, Тодоровић, Ј. & Кашић, К. (2009). Циљеви постигнућа и перфекционизам гимназијалаца. *Психологија*, 42 (4), 517–534.

Пекић, Ј. (2010). Улога домена у настанку специфичног квалитета даровитости. *Годишњак Филозофској факултета*, Нови Сад, 35 (1), 193–205.

Пекић, Ј. М. (2012). Васпитни поступци родитеља као чиниоци актуализације даровитости. *Годишњак Филозофској факултета*, Нови Сад, 37 (1), 201–213.

Silverman, L.(1999). Perfectionism. *Gifted Edukation International*, 13, 216–225.

Стојаковић, П. (2000). *Даровитосй и креативносй*. Српско Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства Републике Српске

Тубић, Т. (2004). Стилови учења као фактор постигнућа. *Норма*, 10 (1–2), 55–66. Преузето са веб странице <http://scindeks.ceon.rs/article.aspx?artid=0353-71290402055T> (20.01.2012.).

Yakmaci-Guzel, B. (2006). Comparing overexcitabilities of gifted and non-gifted 10th grade students in Turkey. *High Ability Studies*, 17, 1, 43–56.

Radica Ristić

Clinical Centre for Mental Health

Niš

OVEREXCITABILITY AND LEARNING STYLES OF GIFTED AND NON-GIFTED CHILDREN

Summary: The purpose of this paper is to explore the correlation between overexcitability, based on Kazimierz Dabrowski's theory, a Polish psychiatrist and psychologist, and learning styles between gifted and non-gifted children. The goal of this paper is to examine the correlation in overexcitability and learning styles between gifted (painting, music, dance, acting) and non-gifted children. The research sample included 150 children aged 8 to 13. The control variables included the gender, age, whether a member of the wider family is an artist or not, school achievements and the kind of art that children practice. Learning styles were measured using the Paragon Learning Style Inventory (PLSI). Forms of overexcitabilities were measured using the Overexcitability Questionnaire-Revised OEQ-REV (Piechowski 2006). The data were analyzed using the basic descriptive and comparative statistical indicators. Results indicated that the relationship does not exist between the gifted and the non-gifted groups in overexcitability and learning styles, when we take into consideration the gender, whether a member of the wider family is an artist or not and the kind of art that the children practices, but the results show that there is a correlation between gifted and non-gifted children when we take into consideration their age and school achievements.

Key words: overexcitability, learning styles, children with art preferences.